

РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ В СИСТЕМІ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ШКОЛИ

В.Л.ЛОГВІН

Україна, м. Запоріжжя,

*КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР*

Соціальне середовище, в якому функціонує і розвивається освітня організація, сприймається сьогодні як один із важливих чинників визначення місії та цілей її діяльності. Тому рівень і структура взаємодії між організацією і її зовнішнім оточенням визначаються як важливий фактор досягнення головних цілей, забезпечення конкурентоспроможності освітнього закладу. Вивчення культурного середовища освітнього закладу, яке відбиває якість шкільного середовища, допомагає по-новому побачити можливості для здійснення процесу розвитку й саморозвитку особистості дитини, стало інноваційною темою дослідження для сучасної педагогіки. Інтерес до цієї проблематики набув сьогодні актуальності також у зв'язку з орієнтацією суспільства на гуманістичні цінності.

Згідно з зазначеним, в першу чергу має відбуватися актуалізація функцій керівника школи, спрямованих на забезпечення її поступального розвитку: моделювання інноваційних освітніх процесів, формування нової культури організації, встановлення тісних зв'язків із зовнішнім середовищем тощо. Важливою умовою цьому є використання в своїй роботі керівником школи технології проектування, що, на думку дослідників, виступає сьогодні як нова методологія управління, як дієвий інтерактивний метод, як спеціальна, концептуально обумовлена та технологічно забезпечена діяльність.

В теорії педагогіки поняття «середовище» містить все те, що здійснює вплив на розвиток людини. Починаючи з першої половини XX століття в наукових дослідженнях середовище у своєму трактуванні наближається до розуміння його як засобу управління процесом становлення особистості дитини: «...увесь педагогічний процес як складне явище соціального порядку спрямовується в той чи інший бік, змінюється якісно або кількісно в залежності від зміни середовища (в широкому розумінні слова)» (Шацький С.Т.). Поступово середовище починає сприйматись не лише як об'єктивний фактор становлення особистості, а і як об'єкт управлінського та педагогічного впливів, у результаті чого воно стає засобом виховання: «...вчитель є організатором і управителем соціального виховного середовища» (Виготський Л.С.); «...середовище, яке створюється з метою педагогічного впливу» (Пінкевич О.П., 1929); «Ми виховуємо не напряду, а за допомогою середовища (...) спеціально формуємо для цих цілей середовище» (Дьюї Д.).

В сучасній науковій літературі соціальне середовище визначається як конкретний прояв суспільних відносин, в яких розвивається конкретна особистість, соціальна спільність, соціальні умови їх розвитку. За умови відповідних дій з боку освітньої організації соціальне середовище може стати важливим ресурсом її розвитку, досягнення стратегічних цілей. Здійснення таких впливів з метою педагогізації середовища містить цілеспрямовану педагогічну активність, спрямовану на актуалізацію соціально-значущих цінностей і потреб та дезактуалізацію в свідомості молоді цінностей і потреб асоціального характеру. Л.І. Новикова зазначає, що створення виховного середовища передбачає, перш за все, звуження в ньому стихійного за рахунок організованих, удосконалених та зведених у систему педагогічних впливів. При цьому зусилля мають бути спрямовані не на ліквідацію середовища неорганізованого, а на включення його в якості складового компонента в систему оточуючого школу середовища (Новикова Л.І., 1985).

Отже, дії керівника школи, спрямовані на її соціальне середовище можна охарактеризувати як використання освітнього потенціалу середовища, обмеження дії його

негативних факторів та посилення позитивних. В свою чергу середовище виступає як певні об'єктивно існуючі обставини, якими, за наявності визначеної мети, комплексу відповідних організаційних засобів і дій, можна достатньо успішно управляти. «...визначені елементи середовища можуть стати об'єктом спеціального вивчення й удосконалення, в той час як неорганізоване середовище діє на дітей стихійно, вплив «вулиці» важко корегувати» (Новикова Л.І., 1985).

Важливим елементом використання освітнього потенціалу зовнішнього середовища є соціальне партнерство – встановлення дієвих відносин освітнього закладу з іншими організаціями, що передбачає наявність наступних компонентів:

- чітке окреслення актуальної проблеми, її соціальної значущості, перспективності, можливих напрямків, шляхів і засобів її вирішення, у розв'язанні якої зацікавлені як школа, так і її потенційний партнер;
- закріплення й розвиток тісних зв'язків, встановлення формальних та неформальних партнерських відносин на основі взаємоповаги й довіри один до одного;
- безумовна й цілеспрямована підтримка в процесі співпраці позитивного іміджу кожного з партнерів;
- забезпечення наукових основ колегіального управління спільними проектами;
- широка реклама успішної співпраці через підготовку й проведення науково-практичних заходів, публікацію тематичних статей у педагогічній пресі, участь у педагогічних виставках та конференціях, засобами масової інформації та інше.

Орієнтація школи на зовнішнє середовище, її спрямування на забезпечення розвитку соціуму мають бути покладені в основу стратегічного управління сучасним освітнім закладом. Таким чином управління більш повно сприятиме розв'язанню проблем довгострокового характеру, досягненню основних цілей діяльності своєї організації.

Внутрішнє освітнє середовище школи є сукупністю умов, які організує керівник школи, педагогічний колектив, за обов'язкової участі самих учнів та їх батьків з метою створення оптимальних умов для всебічного розвитку особистості учнів та педагогів. Дана позиція знайшла відображення в психологічних дослідженнях, де таке середовище розглядається як процес й результат власного творчого саморозвитку особистості.

Отже, внутрішнє середовище школи постає як процес, динамічна мережа взаємопов'язаних педагогічних подій, що створюються зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня (колективних та індивідуальних), виступає інтегрованою умовою особистісного розвитку людини – як дорослої, так і дитини (Д.В. Григор'єв). В даному випадку головним механізмом забезпечення соціокультурного середовища стає «спів-буття» дітей і дорослих, в якому ключовим технологічним моментом виступає їх спільна цілеспрямована діяльність. При цьому є принципово важливим, щоб учні самі долучались до вирішення своїх освітніх та соціокультурних проблем шляхом вироблення, за допомогою вчителів й інших дорослих, власної індивідуальної освітньої траєкторії.

Основою середовищного підходу до управління закладом освіти є особливим чином організоване середовище школи, для якого властиво:

- визнання рівноцінності й гідності суб'єктів як партнерів діалогу;
- спільне активне (діяльнісне) освоєння навколишнього світу;
- емоційне взаємосприйняття, обмін енергетикою між суб'єктами взаємодії.

Таким чином, освітнє середовище школи є тією основою, на якій формується інтелектуальний і духовний потенціал особистості. При цьому управління має сприяти збільшенню корисних можливостей життєдіяльності суб'єктів середовища, досягнення стану резонансу практичної реалізації ресурсів кожного суб'єкта і об'єкта.

Результатом діяльності керівника школи має бути перехід її середовища із одного стану в інший, більш якісний, що уявляється як процес розгортання проектно-перетворюючої діяльності, яка власне й забезпечує побудову нового середовища. Така діяльність має включати наступні завдання:

- провести аналіз середовища, окреслити його головні протиріччя, визначити фактори, що породжують дані протиріччя та засоби їх вирішення;
- інтегрувати освітні можливості соціокультурного середовища;
- ввести в коло життєдіяльності школи позитивні події, що відбуваються в оточуючому середовищі, намагатись максимально пристосувати середовище до потреб дітей; наповнити контекст середовища особливим, відповідним до культури закладу змістом життєдіяльності, спілкування, обміну енергетикою;
- сприяти становленню в закладі поваги й довіри до людини як спільної цінності, створити умови для успішного розвитку особистості в повному обсязі всіх компонентів людського «само» (визначення, усвідомлення, реалізації, удосконалення).

Окремі автори наукових робіт з теми середовищного підходу пропонують в діяльності педагога змістити акцент із активної взаємодії з дитиною в зону формування навчального середовища, яке сприяє її самонавчанню й саморозвитку. Особливість організації середовища окремого освітнього закладу полягає у забезпеченні певного рівня оптимальності її впливу на особистість. Суб'єкт, що керує освітнім процесом (керівник, вчитель, вихователь), виконує систему дій з перетворення середовища в засіб діагностики, проектування й досягнення виховного результату. У цьому сенсі середовищний підхід представляє собою теорію й технологію опосередкованого управління (через середовище) процесами формування й розвитку особистості дитини.

Культурне середовище школи формується поступово, з наповненням його компонентів ідеями й цінностями, змістом, методами роботи, досвідом спільної життєдіяльності. В результаті виникає унікальна культурна атмосфера, прийнята більшістю членів даної спільноти: педагогами, учнями, їхніми батьками. Тоді активно впливати на процес розвитку й саморозвитку особистості дитини починає саме культурне середовище школи.

Література:

1. Мануйлов Ю.С. Средовой подход в воспитании.-2-е изд., перераб. –М.;Н.Новгород, 2002.-157с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К., 2001. – 22с.
3. Новикова Л.И. Школа и среда. М.: Знание, 1985. 80 с. (Новое в жизни, науке, технике. Сер. Педагогика и психология. № 8)
4. Шацкий С.Т. Педагогические сочинения: В 4-х томах. М.: Просвещение, 1964. 475 с. Т. 2.